

Waarnemingen graafwerkzaamheden Meyersbolwerk te Hasselt.

John Assink

Inleiding.

5 December 2024 kregen we een melding met foto van Jeroen Tersmette over werkzaamheden op het Meyersbolwerk te Hasselt. Het betrof hier het opruimen van een vervuiling van ca. 800 liter gelekte dieselolie enkele weken daarvoor. Helaas hebben we geen melding van het bevoegd gezag ontvangen over deze werkzaamheden. Vermoedelijk heeft na het ontgraven de locatie een dag braak gelegen in afwachting van de uitslag van het laboratorium, die de grondmonsters heeft onderzocht. In die tijd hadden we het gehele ontgravingsgebied op artefacten kunnen onderzoeken.

Ik was die ochtend verhinderd, maar Gerrit Snijder is ter plaatse geweest. Omdat al begonnen was met het aanvullen met zand, kon Gerrit alleen langs de randen nog enkele vondsten veiligstellen. Wel direct de verantwoordelijke ambtenaar ingeschakeld, die de Archeologische Dienst van Zwolle op de hoogte heeft gebracht. Of deze op locatie is geweest is ons niet bekend.

Om 12.30 uur was ik ter plaatse en kon met de detector nog wat onderzoek doen. Hierbij nog een aantal metaalvondsten gedaan.

Het Meyersbolwerk.

Het Meyersbolwerk is een onderdeel van de vesting Hasselt. De naam is vermoedelijk afgeleid van Salomon Meijer die rond 1770 hier woonde. Het bolwerk is begin 1600 aangelegd. De verdedigingsgordel van de stad is bovengronds bijna geheel gesloopt. Echter zijn er nog onzichtbare restanten van stadsmuren, poorten en bastions ondergronds aanwezig. Deze komen regelmatig bij graafwerkzaamheden te voorschijn. Helaas worden deze door gebrek aan gebiedskennis niet altijd als zodanig herkend.

De bastions zijn aangelegd volgens het Nieuw Nederlands Vestingstelsel van Menno baron van Coevorden en ontworpen door Adriaan Anthonisz. De bolwerken van Hasselt zijn uniek voor Nederland omdat ze zeekerende bolwerken zijn geweest. Het laatste restant, het Diamantenbolwerk, is nog grotendeels intact. Echter brokkelt het steeds verder af. Het is een Rijksmonument en wij als stichting zetten ons al jaren in voor de restauratie hiervan. Helaas tot op heden zonder succes.

Een soortgelijk bolwerk met een gemetselde muur en aarden wal.

Huidige situatie.

Het Meyersbolwerk begrenst de ingang van de stadsgracht met sluis. De linker flank en linker farce zijn nog zichtbaar. De rest van het bolwerk ligt onder het straatwerk en tuinen. In de vorige eeuw is er een stalen damwand aangebracht langs het Zwarte Water waarbij de rest is verdwenen. Dit deel heet nu Julianakade.

De graafwerkzaamheden.

Voor wat betreft de vergunning voor de graafwerkzaamheden op het Meijersbolwerk, is geen rekening gehouden met de historische waarde hiervan. Volgens het bestemmingsplan: 'Hasselt binnen de Veste' moeten graafwerkzaamheden die groter zijn dan 30 m² en dieper dan 30 cm, archeologisch worden begeleid. Het Meyersbolwerk valt binnen het gebied met 100% archeologische waarde. Wij hebben ook richting de gemeente ons ongenoegen geuit over deze gang van zaken. De lezing van de kant de gemeente was dat er niet dieper gegraven was dan 50 cm!

De bolwerken in Hasselt zijn uniek voor Noord Nederland omdat ze tevens zeekerende bolwerken waren. Althans tot de afsluiting van de Zuiderzee door de Afsluitdijk in 1932. De invloed van de Zuiderzee was merkbaar door eb en vloed van ca. 50 cm. Bij noordwester stormen kon het water behoorlijk stijgen en zorgden de bolwerken voor bescherming van de stad.

Helaas ontvingen wij deze een dag later toen al begonnen was met zandaanvulling.

Mogelijk was door onderzoek nog het verloop van de rechter face waarneembaar geweest. En hadden we meer artefacten kunnen vinden.

Foto: Jeroen Tersmette.

Het vondstmateriaal.

Er zijn in totaal 32 artefacten gevonden. Van het materiaal zijn vondstlijsten gemaakt en de vondsten zijn genummerd met het vondstcomplex nummer: HA-23-ME- en het volgnummer 1 t/m 32.

De vondsten bestaan uit keramiek, metaal, glas, kunststof en botmateriaal en zijn onder te verdelen in:

- 7 Scherven roodbakkend aardewerk.
- 2 Scherven witbakkend aardewerk.
- 5 Scherven Industrieel witgoed.
- 2 Scherven porselein.
- 11 Metalen voorwerpen.
- 2 Botfragmenten.
- 1 Glas fragment.
- 1 Munt.
- 1 Kunststof voorwerp.

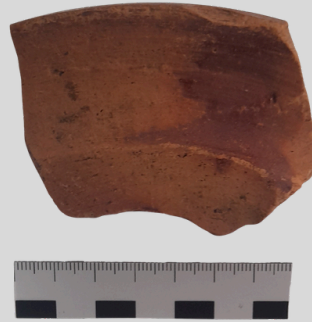
We proberen zo veel mogelijk: *plaats, tijd en functie* van gevonden artefacten vast te stellen. Helaas zijn de vondsten voor een groot deel fragmentarisch, zodat een ruime marge op zijn plaats is. Bij aardewerkvondsten onderscheiden we twee hoofdgroepen: Inheems- en import aardewerk. Dit laatste bevat veelal steengoed en wit bakkend aardewerk. Hiervan is geen materiaal gevonden. Het is gissen hoe de vondsten hier terecht zijn gekomen. De bastions zijn begin 1600 aangelegd. Na de Vestingwet van 1874, zullen veel muren en wallen zijn gesloopt. Het Meyersbolwerk was niet voorzien van wallen. Mogelijk hier zelfs al eerder. Een deel van het vondstmateriaal zal hieronder beschreven worden.

Rood bakkend aardewerk.

Hiervan is een scherf gevonden met een licht geknepen verticaal worstoor en een deel van de schuin oplopende rand. Op de schouder zijn lichte ribbels waarneembaar. De binnenzijde is voorzien van een loodglazuur. De buitenzijde is ongeglazuurd. Op de rand zijn sporen van lekglazuur te zien, afkomstig van een boven gelegen pot in de oven tijdens het bakken. Dit type aardewerk is te dateren 1800 en 1900. HA-24-ME-01

Een andere scherf is afkomstig van een klein bord of schaal. De binnenzijde is voorzien van loodglazuur wat grotendeels is verdwenen. De buitenzijde is ongeglazuurd. Het is voorzien van een vlakke standring. Mogelijk op lobvoeten. HA-24-ME-05

Twee scherven van Fries aardewerk zijn versierd met wit slib en slib met koperglazuur en afgewerkt met loodglazuur, binnen en buiten. Scherf HA-24-ME-08 (links) heeft een verticale rand van 3,5 cm. Beide scherven hebben aan de binnenzijde draairibbels. De datering ligt tussen 1850 en 1900.

Een scherf HA-24-ME-07, is eveneens van roodbakkerende klei met binnen- en buiten loodglazuur. Er is met duimdrukken een merkteken aangebracht van ca. 5 cm in doorsnede. Dit wijst op aardewerk uit Bergen op Zoom of omgeving.

Witbakkerend aardewerk.

Enkele aardewerkvondsten zijn van wit bakkerende klei. Vondst HA-24-ME-08 heeft aan de buitenzijde koperglazuur en van binnen een licht geel/groene glazuur.

De scherf heeft een verticale rand en een verticaal geknepen worstoor. Dit soort aardewerk is veelal afkomstig uit Friesland.

Een scherf roodbakkerend aardewerk is versierd met een 'bloemmotief'. Dit komt voor op aardewerk uit Bergen op Zoom. Onbekend is de achtergrond van deze versiering. Meestal op groot aardewerk als voorraadpotten. De datering ligt in de 18e en 19e eeuw.

Met dank aan Elvira Adriaansen, Stichting: In den Scherminckel - Bergen op Zoom.

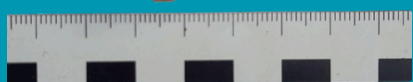
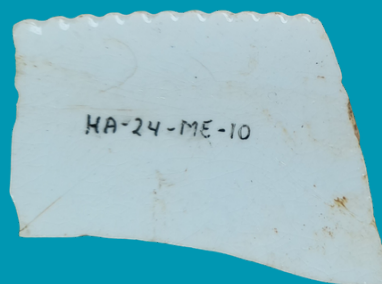

HA-24-ME-07

Industrieel witgoed (IW).

Een aantal scherven vallen onder het zgn. industrieel witgoed. Dit is aardewerk is machinaal vervaardigd. Rond 1750 is in Engeland hiermee begonnen. De voorwerpen werden gegoten in gipsmallen of in mallen geperst. Ook de klei werd machinaal vermalen en samengesteld uit meerdere producten als kaolienaarde, gemalen en verbrand vuursteen en ijzerarme klei. De voorwerpen werden vaak beschilderd en later voorzien van transferprints (plakplaatjes). In Nederland ontstond deze industrie pas veel later. Industrieel vervaardigde voorwerpen kwamen veelal uit Engeland en vooral uit België (Boch) Pas na de scheuring met België in 1830 waarbij koning Willem I import uit België verbood, ontstond er een industrie in Maastricht. Bekend zijn de fabrieken van Petrus Regout (Sphinx) en Mosa . Van de vijf scherven IW zijn er hier drie afgebeeld.

Scherf HA-24-ME-09 is een fragment van een schotel op een kleine standring, vervaardigd bij Société Céramique Maastricht (1863-1958). De binnen- en buitenzijde is voorzien van tinglazuur. Het beeldmerk, de klimmende leeuw, verandert regelmatig van vorm. Ook de toevoeging: 'Holland' en later: 'Made in Holland' met namen van decors, kunnen een datering geven. Het randfragment hierboven is eveneens voorzien van tinglazuur en heeft een gekartelde bovenrand.

Eveneens een schotelfragment hiernaast is van Engelse makelij. Het heeft een gegolfde bovenrand op een kleine standring. Het is voorzien van tinglazuur en versierd met transferprints. Een deel van de tekst: 'THE FIRST TIME' is nog aanwezig.

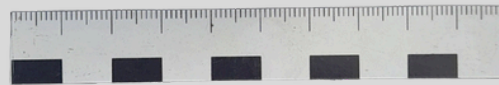
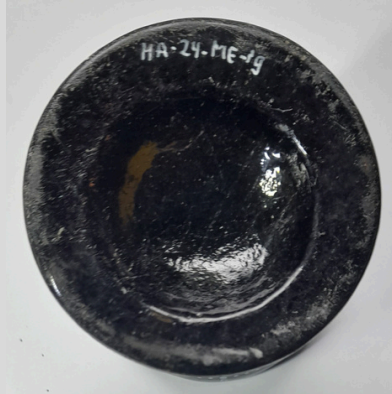
Porcelain.

Drie fragmenten porselein worden hier niet verder beschreven. Ze zijn te fragmentarisch. Duidelijk is wel dat ze industrieel zijn vervaardigd en twee zijn handbeschilderd.

Glas

Het enige glazen voorwerp is een deel van een cilindrische groene fles. De fles is mond geblazen in een mal met een kleine ziel. De diameter is 7 cm en de wanddikte is 5mm. Dit soort flessen zijn te dateren tussen 1850 en 1900.

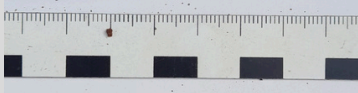
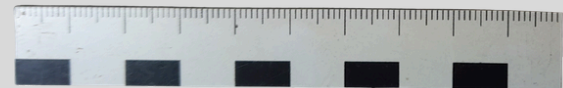
Metalen.

Met de metaaldetector zijn diverse metalen gevonden. 10 stuks van ijzer, 1 stuk van lood, 1 stuk van aluminium en een munt. Vondstnummer HA-24-ME-20 betreft een mesfragment met korte naald. De naald is bij het lemme afgebroken.

De ijzeren voorwerpen zijn sterk geoxideerd door ligging in zand waardoor er veel zuurstof bij kon komen.

Een ander voorwerp is een ijzeren contactdoos voor het koppelen van elektriciteitsdraden.

Een onbekend voorwerp is een conisch stuk ijzer met een hoogte van 4,3 cm en een diameter van 6 cm. 428 gr.

Ook onbekend is de functie van een ijzeren voorwerp (HA-24-ME-21), dat nagenoeg compleet is. Het bestaat uit een dikke metalen strip met een soort weerhaak.

Deze ijzeren hooivork is handgesmeed. De vork bevat vier tanden waarvan drie nog compleet. De vork is licht gebogen en de tanden zijn rechthoekig van vorm.

Lood.

Het loden voorwerp HA-24-ME-26 is een bakje dat sterk is vervormd. Het gewicht is 211 gram en de functie onbekend..

Munt..

Een koperen duit uit Zeeland (afbeelding links) is nog aan een zijde leesbaar. Duiten zijn in Zeeland geslagen van 1580 tot 1798. Deze duit is te dateren tussen 1766 en 1791. Duiten zijn de meest voorkomende muntvondsten in onze gemeente.

De Zeeuwse duit in fraaie uitvoering.

VONDSTCOMPLEX Meyersbolwerk. mmer 1 van 2 - Locatie: Hasselt..Datum: 6-12-2024											Majolica	Faience	Steengoed			
Vondst code	num.	Object omschrijvig	Lengte cm.	Breedte cm.	Dikte cm.	fragment	datering	'Materiaal								
								RB	IW	WB	St	Me				
HA-24-ME	1	Scherf, RB met rand en worstoor				x		x								
	2	Scherf RB. Onbekend	13	9,2	0,9	x		x								
	3	Scherf RB. Binnen en buiten loodglazuur. Bol	10,3	7,5	0,8	x		x								
	4	Scherf RB, rand met slibversiering geel en groen	6,8	6,6	0,8	x		x								
	5	Scherf, RB. Rand van klein bord of schaalpje	7	5,5	0,7	x		x								
	6	Scherf RB. Binnen loodglazuur. Buiten, slib wit/groen	7	6,3	1	x		x								
	7	Scherf RB. Binnen- buuten loodglazuur. 5 duimafdrukken	5	6	1	x		x								
	8	Scherf, WB. Rand met oor. Buiten koperglazuur	5	6,8	0,6	x			x							
	9	Scherf IW aardewerk met stadring en rand. Maastricht	6	6,6	0,3	x		x								
	10	Scherf IW, Rand bord met gekartelt.	6,6	4,6	0,5	x		x								
	11	Fragment pijpensteel	6,7		0,8	x			x							
	12	Fragment IW, binnen en buiten tinglazuur. Met relief.	2,3	2,5	0,2	x		x								
	13	Scherf IW, Binnen en buiten tinglazuur met transferprints. Engelse tekst: 'The first time'.	6	9,2	0,6	x		x	x							
	14	Bord fragment. Binnen en buiten tinglazuur. Handbeschilderd.	4	3,7	0,6	x			x							
	15	Fragment kopje/kom. Binnen en buiten tinglazuur. Hand beschilderd. Porcelijn.	6,5	2	0,3	x										
	16	Scherf porselijn, gedeelte standring. Hand beschilderd.	4	3,5	0,4	x										
	17	Bot, hol	6,7	2	0,5	x										
	18	Bot, deel gewricht	8,8	6		x										
	19	Glas, fles bodem van groen glas	10	6,7		x										
	20	Mes, ijzer met korte naald.	1	3,6		x										
	21	Ijzer, gebruik onbekend	15,7	2,4												
	22	Ijzer, licht gebogen. Onbekend														
	23	Ijzer, contactdoos elektra	7	7												
	24	Ijzer, onbekend	7	5,5	1	x										
	25	Ijzer, rond / konisch, onbekend	6		4,3											

VONDSTCOMPLEX Meyersbolwerk. mmer 2 van 2 - Locatie: Hasselt..Datum: Juni 2026											Majolica	Faience	Steengoed			
Vondst code	num.	Object omschrijvig	Lengte cm.	Breedte cm.	Dikte cm.	fragment	datering	'Materiaal								
								RB	IW	WB	St	Me				
HA-24-ME	26	Bakje, lood														
	27	Ijzer, onbekend. Driehoekig	7,5	4	0,3											
	28	Ijzer, fragent scharnier	4	3,8		x										
	29	Lood, onbekend	7	4	0,6											
	30	Aluminium dop, onbekend				x										
	31	Plastic dop, gevuld met cement?. Konisch	6													
	32	Munt, duit Zeeland														
u	33	Ijzeren hooivork														